

*Людмила Вікторівна ЛИТВИНЮК,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри філософії і економіки освіти
Полтавського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського
(Полтава, Україна)*

БІОГРАФІКА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Аналізується використання надбань біографіки, зокрема праць про застосування біографічних матеріалів у змісті загальної середньої освіти, для здійснення біографічного навчання вчителів. Розкривається система наукової і методичної роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти в галузі біографістики та біографічного навчання вчителів, окреслюються завдання із розвитку «педагогічної біографіки».

Ключові слова: біографія, біографічне навчання, післядипломна педагогічна освіта, біографіка, педагогічна біографіка, біографістика.

Біографістика як «наукова дисципліна, що вивчає теорію, методологію, методіку, історіографію, практику та термінологічний апарат історико-біографічних досліджень, джерелознавчі проблеми біографій та різноманітні види біографічної продукції» [4] є вагомим методологічним вказівником для післядипломної педагогічної освіти, оскільки науково-педагогічні і педагогічні працівники постійно звертаються до різноманітних біографічних матеріалів для забезпечення змістовного навчального процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Місія післядипломної педагогічної освіти полягає в розвитку професіоналізму педагогічних працівників, сприянні розробленню вчителями їхньої власної філософії освіти та індивідуальних стратегій подальшої професійної діяльності, забезпеченні знаннями та інноваційними технологіями для відповідності педагога вимогам сьогодення, його спроможності віднаходити найефективніші шляхи, щоб навчати і виховувати учнів. Це потребує постійно актуалізувати біографії людей минулого і сучасності.

Тому для виконання місії післядипломної педагогічної освіти перспективним є застосування біографічного методу навчання (біографічного навчання) як однієї із форм особистісно зорієнтованої та контекстної освіти, що спирається на широкий біографічний контекст того чи іншого змісту, визначеного для оволодіння здобувачами освіти. Біографічне навчання передбачає не лише ознайомлення із життєписами творців історії, науки і культури, інших осіб, навчання на їх прикладах різних способів розвитку та зміни соціального буття, а й формування відповідального та свідомого конструювання власної біографії на основі рефлексії, аналізу особистого біографічного досвіду та багатьох суб'єктів змісту освіти.

Аналіз використання надбань біографістики в контексті впровадження біографічного навчання в різних сферах освіти, зокрема, в освіті дорослих, здійснюється в багатьох зарубіжних країнах, як-от у Німеччині, США, Франції, Швеції.

Методологічні аспекти біографічного методу навчання досліджують Р. Alheit, В. Dausien, застосування біографічного навчання в коледжах і закладах вищої освіти висвітлюється у працях Е. Schluter, N. Burk, J. Davis, D. Dietrich, P. Dominice, M. Dow, F. Ferguson, A. Kass, Н. Махині, J.-А. Т. Romano, К. Стоянов, W. Underwood та інших. Особлива увага приділена дослідженням біографічних наративів (А. Andersen, N. Amundson, Е. Brady, С. Bujold, R. Cervero, M. Clark, J. Cohen, R. Edwards, S. Fries–Britt, J. Johnson–Bailey, I. Karpіak, M. Lewis, В. Merrill, N. Miller, M. O'Loughlin, S. Ortega, M. Rossiter, S. Sawyer, L. Severy, D. Stewart, Smilde, E. Thrif, В. Turner Kelly, С. Warren, L. West та інші). В Україні особливості біографічного методу навчання досліджують М. Дроботенко, Ю. Ковбасенко, Н. Шапошкіна та інші.

Але біографічне навчання в післядипломній освіті, практика закладів післядипломної педагогічної освіти щодо проведення біографічних досліджень ще не стали предметом зосередженої уваги дослідників.

Метою цієї статті є висвітлення здобутків застосування надбань біографіки в контексті здійснення біографічного навчання вчителів, шляхів упровадження і розвитку біографістики в післядипломній педагогічній освіті. Ми будемо орієнтуватися переважно на досвід Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського.

Наразі можемо говорити про створення в Україні певної системи «педагогічної біографіки», яка в першому наближенні до її пізнання може бути розділена щонайменше на два типи публікацій: по-перше, праці про використання біографічних матеріалів у змісті освіти і, по-друге, видання про біографічний досвід практичних педагогів і пе-

дагогів-учених — від учителів шкіл до викладачів вищої освіти, зокрема післядипломної педагогічної освіти.

Спочатку розглянемо внесок «педагогічної біографіки» для розвитку змісту шкільної освіти.

Подане вище визначення поняття біографічного навчання, звісно, не вичерпує всі його аспекти як проекту організації освіти та явища в практиці здійснення освіти. Зосередимось на найважливішому його ракурсі. Біографічне навчання в післядипломній педагогічній освіті передбачає перш за все отримання нового об'єктивного знання для пізнання й розуміння педагогічної діяльності та її значущості для людського життя загалом. Тому біографічне навчання є різновидом дослідницького навчання (навчання на базі дослідництва), що полягає в здобутті особою, котра навчається, суб'єктивно чи об'єктивно нового знання внаслідок проведення навчальних або наукових розвідок, «мікродосліджень», які стають умовами збагачення особистісного педагогічного і біографічного досвіду особистості і закладають певні моделі біографічного навчання, які використовуватимуть учителі безпосередньо під час навчання учнів.

Першим кроком у цьому напрямі стала підготовка науково-методичного посібника «Антологія краєзнавства на Полтавщині», у якому авторський колектив розглядає можливості застосування краєзнавчих біографічних матеріалів під час вивчення навчальних предметів і в системі виховної роботи школи [Додаток, 2]. Зокрема, досліджено й укладено літературні карти адміністративних районів Полтавської області, мистецькі карти області, списки визначних учених у галузі математики, котрі народилися на Полтавщині. Окрім того, у науково-методичному педагогічному журналі «Постметодика» опубліковано короткі біографічні відомості про 37 видатних педагогів області, тих, хто був авторами педагогічних книг, підручників, визначних організаторів освітньої справи [Додаток, 33].

Наступним кроком у підготовці вчителів до впровадження біографічного навчання учнів стало розроблення науково-педагогічними та педагогічними працівниками ПОІППО в 2018 році методичних рекомендацій «Видатні вчені України та відомі науковці Полтавщини» на виконання Указу Президента України «Про відзначення 100-річчя Національної академії наук України» та доручення Полтавської обласної державної адміністрації [Додаток, 8]. Методичні рекомендації учителям закладів загальної середньої освіти містять інформацію про видатних учених України та відомих науковців Полтавської області для використання в навчальному процесі та позакласній роботі з української мови та літератури, історії, математики, біології, географії, фізики, інформатики, освітньої галузі «технології» (технологічний компонент), основ здоров'я. Іменний покажчик видання складається з 96 імен.

Другим напрямом «педагогічної біографіки» є дослідження біографій учителів.

Результати відповідних біографічних розвідок ПОППО представлені в збірках статей «Праця, що у творчість перейшла. Переможці обласного туру всеукраїнського конкурсу «Учитель року». 1996–2003 рр.» та «Праця, що у творчість перейшла. Переможці обласного туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року». 2004–2017 роки». Лише в другому виданні [Додаток, 28] подаються матеріали про 67 учителів Полтавщини.

Біографічні статті про педагогів створюються також для Книги педагогічної слави України, матеріали до якої про Полтавську область формують працівники ПОППО. На цей час у ній представлено життєвий шлях і професійні здобутки 31 педагога загальної середньої освіти, 3 педагогічних працівників професійно-технічної освіти та 17 викладачів вищої освіти [Додаток, 14].

Біографічні знання про представників освітянської справи поширюються на сторінках науково-методичного педагогічного журналу «Постметодика», що впродовж 25 років є трибуною педагогічної думки на Полтавщині. У часописі публікуються біографічні статті про діячів освіти та культури до відзначення їхніх ювілейних дат, які є нагодою підсумувати досягнуте та визначити плани на майбутнє. Зокрема, у числі 4 журналу за 2017 рік уміщено 3 ювілейні статті: до урочистостей академіка НАПН України Віри Романівни Ільченко, професора кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Володимира Федоровича Моргуна, до 70-річчя українського поета Михайла Васильовича Шевченка.

Висвітлення життя з позиції його завершеності відбувається в рубриці «Слово пам'яті» журналу «Постметодика». Кожен із розміщених некрологів є спробою цілісного осягнення та характеристики життя людини, яка відійшла у вічність, окреслення її внеску в розвиток окремої галузі та суспільства загалом. У «Постметодиці», зокрема, опубліковані некрологи про Івана Андрійовича Зязюна, доктора філософських наук, професора, першого Міністра освіти і науки України (1990–1992), директора Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (1993–2014), академіка Національної академії педагогічних наук; Петра Миколайовича Щербаня, кандидата педагогічних наук, завідувача Полтавського облвно (1967–1977), професора Уманського державного педагогічного університету ім. П. Г. Тичини (2008–2012); Євгена Андрійовича Хорольського, завідувача відділу Полтавського обласного відділу народної освіти, першого заступника начальника, начальника обласного управління народної освіти (1977–1992); Володимира Івановича Мирошниченка, кандидата педагогічних наук, доцента, начальника

управління освіти і науки, директора Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації (2000–2014), завідувача кафедри педагогічної майстерності ПОІППО (2017–2018); Анатолія Івановича Бардаченка, першого заступника начальника управління освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації (1989–2006), начальника відділу загальної середньої і професійно-технічної освіти Департаменту освіти і науки Полтавської облдержадміністрації (2006–2014), методиста відділу роботи з персоналом ПОІППО (2014–2018); Олександра Михайловича Кривулю, члена редколегії журналу «Постметодика», доктора філософських наук, професора кафедри теоретичної і практичної філософії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, голову Харківського міського товариства «Філософська освіта» та інших.

Ще одним напрямом «педагогічної біографіки» є репрезентація здобутків і біографічних даних працівників системи післядипломної педагогічної освіти.

Відзначення досягнень педагогічних і науково-педагогічних працівників, котрі працюють у системі післядипломної освіти Полтавської області, здійснено в збірнику «Лектори Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського» [Додаток, 18]. У ньому зібрано біографічний матеріал про осіб, які проводять заняття зі слухачами курсів підвищення кваліфікації в інституті. Збірник містить резюме 103 педагогів післядипломної освіти.

Спогади співробітників ПОІППО поряд з іншими документами про історію інституту стали джерелами написання колективом авторів книги про його 70-річну діяльність. Біографічний довідник цього видання складається зі 143 статей [Додаток, 11]. Подібні книги були опубліковані Кіровоградським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського [Додаток, 13], Комунальним закладом «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» [Додаток, 15]. Стаття до 70-річчя Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти представлена в Календарі знаменних і пам'ятних дат Волині 2010 [Додаток, 29].

До 75-річчя діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти підготовлено книжкові видання Інститутом післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області [Додаток, 10], Житомирським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти [Додаток, 12], Комунальним закладом «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» [Додаток, 16], Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти [Додаток, 32]. Про Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти подається стаття в Календарі знаменних і пам'ятних дат Волині 2015 [Додаток, 17].

Досвід біобібліографічної діяльності ПОППО представлений у 4 біобібліографічних покажчиках у серії «Персоналії післядипломної педагогічної освіти Полтавщини», започаткованій інститутом у 2003 році [Додаток, 21; 27; 30; 31].

Під час укладання біобібліографічних покажчиків поставала проблема вибору способу подання в них матеріалу серед 5 основних варіантів, визначених вітчизняним дослідником О. М. Яценком: 1) біографічний матеріал + бібліографія творів + список літератури про особу + додаткові матеріали (зображення, документи, спогади, різні додатки тощо); 2) біографічний матеріал + бібліографія творів + список літератури про особу (класичний варіант — найбільш поширений); 3) біографічний матеріал + бібліографія творів; 4) біографічний матеріал + список літератури про особу; 5) бібліографія творів + список літератури про особу [5]. У біобібліографічному покажчику С. Ф. Клепка, доктора філософських наук, проректора з наукової роботи ПОППО (2003 року видання) [Додаток, 31] міститься біографічний матеріал (*Curriculum Vitae*) та бібліографія творів науковця (хронологічний список праць і список публікацій за типами видання). Біобібліографічні покажчики П. І. Матвієнка, кандидата педагогічних наук, доцента, ректора інституту [Додаток, 21], та І. В. Охріменка, кандидата педагогічних наук, завідувача кафедри менеджменту освіти [Додаток, 27], укладені за схемою: біографічні матеріали + бібліографія творів + додаткові матеріали (фотографії). Найбільш повним є біобібліографічний покажчик С. Ф. Клепка, виданий 2013 року [Додаток, 30], що містить слово від упорядників, біографічні матеріали, науковий доробок Сергія Федоровича, представлений у списку публікацій за хронологією, алфавітом і типами видань. До покажчика також увійшли: перелік публікацій про науковця та рецензій на його праці, спогади та побажання від колег і друзів, список співавторів ученого та додаткові матеріали (фотографії).

Масштабний біографічний проект у післядипломній педагогічній освіті планувався до відзначення 60-річчя від дня заснування Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» у формі поетапної публікації видання «Університет менеджменту освіти: роки, події, люди» (1953–2013) у 7 томах. На жаль, нам невідомо, на якому етапі цей проект зупинився, але варто навести з відомчого листа 2013 року інформацію про цей задум [Додаток, 19]. У кожному з томів планувалося розмістити біографічні матеріали:

Том 1. Вкарбовані в літопис імена. Хронікально-документальні біографічні нариси про державних діячів, керівників урядів, міністрів освіти України, осіб, які брали участь у розробці, затвердженні, впровадженні установчих документів, нормативно-правових актів

діяльності навчального закладу, а також директорів та ректорів навчального закладу в 1953–2013 рр. (із добірками документів, матеріалів, фотографій, бібліографією видрукованих праць).

Том 2. Тільки особистість творить особистість. Хронікально-біографічні нариси про провідних лекторів, науковців, освітян-організаторів науково-навчального процесу, проректорів, деканів, завідувачів кафедр, керівників підрозділів (із добірками документів та світлин, які висвітлюють життя та діяльність кожного героя нарисів). Повний список викладачів навчального закладу.

Том 3. З минулих літ (Мовою документів). Збірник законодавчих, нормативних актів, циркулярів, документів, що визначали напрями діяльності та регулювали внутрішнє життя навчального закладу.

Том 4. А було це так... Спогади співробітників і слухачів навчального закладу у 1953–2013 рр.

Том 5. Об'єднані високим покликанням. Списки випускників, слухачів за 1953–2013 рр. Біографічні нариси про відомих слухачів навчального закладу, зразки посвідчень про проходження курсів різних років, світлини, інші документи.

Том 6. На вістрі часу. Історико-документальна монографія.

Том 7. Консорціум – крок у майбутнє. Науково-аналітичний виклад діяльності науково-методичного комплексу «Консорціум закладів післядипломної освіти». Добірки копій установчих актів, документів. Біографічні нариси про керівників навчальних закладів, їх заступників, керівників підрозділів, провідних фахівців (із часу заснування до сьогодні). Нариси про видатних діячів освіти, держави, культури області, долучених до лекторської діяльності, участі у конференціях, семінарах з обміну досвідом, відомих людей краю, України, СРСР, іноземних гостей. Розповіді про знакових в області, інших регіонах слухачів. Спогади ветеранів праці, співробітників, слухачів, лекторів, враження (інтерв'ю) сучасників.

До підготовки матеріалів видання мали долучитися обласні інститути післядипломної педагогічної освіти. Реалізація такого масштабного проекту, який представить систему післядипломної педагогічної освіти України в обличчях її учасників, проаналізує як її здобутки, так і проблеми, і недоліки, сподіваємось, ще попереду. Певним кроком до його здійснення є інформаційне видання «Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти»: 65 років успіху!», яке головний заклад системи післядипломної педагогічної освіти України опублікував у 2018 році до 65-річчя своєї діяльності [Додаток, 9].

Інтегруючи здобутки біографіки, ПОППО з 2012 року реалізує проект біографічного навчання вчителів «Формування лідерської компетентності в школі засобами біографічних досліджень у контек-

сті освітнього краєзнавства». Мета проекту полягає в популяризації досягнень педагогів Полтавщини в дослідженні освіти рідного краю; обміні досвідом організації біографічних розвідок з освітнього краєзнавства; вивченні й актуалізації освітніх практик області з формування лідерської компетентності учнів в інноваційному суспільстві та розвитку лідерства педагогів; активізації самодосліджень освітян.

Над розробленням біографічного методу в освіті в межах проекту працюють більше ста провідних освітян-краєзнавців Полтавщини (науково-педагогічні працівники, вчителі, краєзнавці). Обговорення актуальних питань біографістики, зокрема в освітньому контексті, відбувається на науково-практичних семінарах, конференціях. У межах проекту розглянуто низку таких важливих питань:

- стан дослідження біографій випускників шкіл; дослідження біографії випускників шкіл і формування лідерської компетентності учнів; стан дослідження біографій учителів; дослідження біографій учителів і формування лідерської компетентності учнів;
- методика дослідження життєпису вчителя; механізми передачі біографічного досвіду; біографічний метод у післядипломній педагогічній освіті; зарубіжний досвід біографічних розвідок; здобутки педагогів Полтавщини в дослідженні вчительських династій;
- біографічно-комунікативні практики: спроба визначення і класифікації; методи використання біографічного матеріалу в освітньому процесі; біографічно-комунікативні практики в самопроєктуванні життєтворчих шляхів; біографічно-комунікативні практики в управлінні закладом освіти;
- укладання статей до енциклопедії «Полтавіка. Полтавська енциклопедія» як біографічно-комунікативна практика в освіті; практики дослідження біографій відомих людей краю;
- документ в освіті: визначення та класифікації; історія розвитку біографічної документації у вітчизняній освіті; застосування біографічних документів суб'єктів освіти в освітньому процесі;
- біографічні документи в управлінні закладом освіти: вітчизняний і зарубіжний досвід; біографічні документи в роботі шкільного психолога; методи роботи з біографічними документами в пошуково-дослідницькій діяльності;
- біографія вчителя і біографія учня: межі взаємодії; біографічний досвід педагога в освітньому процесі: аксіологічний і етичний контексти; досвід і перспективи спільних біографічних проєктів учнів і вчителів; біографічний досвід учителя і самореалізація учня; використання біографій класиків педагогічної науки в підготовці майбутніх учителів.

За цими питаннями відбулися різні заходи, оприлюднено їх результати [Додаток, 3–7; 23–26].

Досягнення біографістики були використані освітянами області під час укладання біографічних статей у межах обласного історико-краєзнавчого проекту «Історія освіти і науки Полтавщини», що здійснювався ПОІППО спільно із Центром дослідження історії Полтавщини Полтавської обласної ради впродовж 2015–2018 років із метою підготовки до видання Шостого тому «Освіта і наука» обласної енциклопедії «ПОЛТАВІКА. Полтавська Енциклопедія». Цей проект сприяв формуванню корпоративної культури педагогічних працівників області; зростанню уваги суспільства до історії освіти та розвитку традицій учительства на Полтавщині, педагогічного досвіду вчителів і вчительських династій.

Для підготовки та оформлення матеріалів названого видання розроблено методичні рекомендації, до яких увійшли описи типових схем статей, зокрема про педагога, діяча народної освіти, педагогічну (науково-педагогічну) династію, а також зразки біографічних статей [Додаток, 22]. Статті про педагога, діяча народної освіти, чий життя та праця пов'язані з Полтавщиною, укладалися за такою схемою: оформлення гасла; інформація про родинне оточення, батьків; освіта; трудова діяльність; основні праці з науково-педагогічних, методичних і організаційних питань народної освіти та їх характеристика; нагороди і премії; література; додатки (портрет) [Додаток, 22, с. 6–8].

У 2017 році вийшла друком Перша книга Шостого тому названого видання (літери від А до К). Оскільки до цієї книги увійшли відредаговані та скорочені матеріали майже 2000 авторів — освітян-краєзнавців Полтавщини — і щоб не втратити різноманітні біографічні подробиці, які вилучалися під час підготовки трьох книг Шостого тому, інститут підготував і виставив на своєму сайті 31 електронну книгу авторських матеріалів, у яких біографічні статті про освітян і науковців представлено за районами Полтавської області [Додаток, 1].

Розробляючи методологічні та методичні основи біографічного навчання в післядипломній педагогічній освіті, у ПОІППО підготовлено низку публікацій. Зокрема, у контексті формування в освітян і суспільства загалом тезаурусної свідомості, розуміння повноти людського життя розглянуто проблему тезаурусного підходу до пізнання людської біографії та реалізації біографічного навчання в післядипломній освіті. Евристичний потенціал цього підходу на основі концепцій М. Епштейна [3], О. Сапогової [2], С. Ляшко і Н. Марченко [1] висвітлено в розділі «Біографія як тезаурус: до створення енциклопедичних статей про персоналії» колективної монографії «Традиції та сучасні

концепти енциклопедичної справи в Україні», виданої Державною науковою установою «Енциклопедичне видавництво» [Додаток, 20].

Звичайно, доробок Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського в галузі «педагогічної біографіки» неоднорідний як за своєю структурою, так і за змістом у рамках певних типів видань. Але ці напрацювання мають наукову (історичну, філософську, педагогічну) цінність, зокрема в контексті формування та розвитку життєтворчої компетентності особистості, підвищення мотивації навчання та професіоналізму педагогічних працівників.

Отже, біографічні дослідження в післядипломній освіті посідають досить вагоме місце у всій системі наукової і методичної роботи. Працівники інститутів післядипломної педагогічної освіти звертаються до результатів біографічних пошуків щодо визначних особистостей, про яких потрібно так чи інакше повідомляти в освітньому процесі сучасної школи; стосовно видатних і відомих майстрів педагогічної справи; фіксуються біографічні дані сучасних учителів, носіїв досвіду інноваційної чи ефективної педагогічної діяльності; аналізується власний біографічний досвід. Зосереджуючись на масиві біографічної інформації в системі післядипломної педагогічної освіти, маємо зазначити, що вона переважно має описовий чи інформаційний характер, причому в «похвальному» чи глорифікованому тонусі, майже немає спроб узагальнень і критичного аналізу біографічного досвіду як видатних особистостей, так і різнорангових діячів педагогічної ниви. У зв'язку з цим актуальними є завдання укладання «Шкільного біографічного словника», у якому були б зібрані біографічні дані про тих людей, які значимі для освоєння змісту загальної середньої освіти. Також на увагу заслуговує створення енциклопедичного довідника «Педагоги України», у якому доцільно зібрати інформацію як про найвідоміших педагогів, так і про тих, які нині працюють, і інформація про яких розсіяна по різних виданнях: книгах слави, у Міжнародному альманасі «Золота Фортуна», «Кращі науково-педагогічні працівники ВНЗ» тощо. Звичайно, такі книжки, що можливі насамперед в електронному вигляді, потребують розроблення методологічної бази їх укладання, поєднання даних багатьох уже наявних енциклопедій і довідників, кооперації зусиль дослідників із різних галузей науки та секторів освіти. Але така праця є необхідною, вона затребувана в повсякденній освітянській діяльності і є новим викликом для української біографіки.

1. Ляшко С. Довідкова біографістика в контексті соціогуманітарного знання XXI ст. / С. Ляшко, Н. Марченко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 34. – С. 465–476.

2. Сапогова Е. Автобиографирование: «бытие-под-собственным взглядом» / Е. Сапогова // Развитие личности. – 2016. – № 1. – С. 92–115.
3. Эпштейн М. Жизнь как нарратив и тезаурус / М. Эпштейн // Московский психотерапевтический журнал. – 2007. – № 4. – С. 47–56.
4. Ясь О. В. Біографістика / О. В. Ясь // Енциклопедія історії України : Т. 1 : А–В / Інститут історії України НАН України ; [редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.]. – Київ : Наукова думка, 2003. – С. 295–296. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Biografistyka>
5. Яценко О. Персональна бібліографія, біобібліографія: термінологічний аналіз / О. Яценко // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 5. – С. 24–29.

REFERENCES

1. Liashko, S., & Marchenko, N. (2012). Dovidkova biohrafistyka v konteksti sotsiohumanitarnoho znannia 21 st. [Reference biography in the context of socio-humanitarian knowledge of the 21th century]. *Naukovi Pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 34, 465-476. [In Ukrainian].
2. Sapogova, E. (2016). Avtobiografirovanie: “bytie-pod-sobstvennym vzglyadom” [Autobiography: “being-under-own view”]. *Razvitie Lichnosti*, 1, 92-115. [In Russian].
3. Epshtein, M. (2007). Zhizn kak narrativ i tezaurus [Life as a narrative and thesaurus]. *Moskovskii Psikhoterapevticheskii Zhurnal*, 4, 47-56. [In Russian].
4. Yas, O. V. (2003). Biohrafistyka [Biografistics]. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the History of Ukraine] (Vol. 1, pp. 295-296). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. Retrieved from <http://www.history.org.ua/?termin=Biografistyka> [In Ukrainian].
5. Yatsenko, O. (2014). Personalna bibliohrafiia, biobibliohrafiia: terminolohichniy analiz [Personal bibliography, bibliography: terminological analysis]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 5, 24-29. [In Ukrainian].

ДОДАТОК

Окремі біографічні праці інститутів післядипломної педагогічної освіти

1. Авторські матеріали для шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКІ – Полтавської Енциклопедії»: у 31 книзі [Електронний ресурс] / Департамент освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації, Центр по дослідженню історії Полтавщини Полтавської обласної ради, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського; ред. рада: В. В. Зелюк (голова редакційної ради), С. Ф. Клепко (заступник голови), З. В. Резніченко; члени редкол. Р. Л. Гавриш, Н. М. Требіна [та ін.]. – Полтава: ПОППО, 2018. – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/navigatorpoltavikat6>
2. Антологія краєзнавства Полтавщини: науково-методичний посібник / за ред. П. І. Матвієнка; члени редколегії: Н. І. Білик, А. М. Дяченко, В. Н. Жук. – Полтава: АСМІ, 2005. – 322 с.: іл.
3. Біографічний досвід учительських династій: зв'язок поколінь: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 березня 2015 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. – Ч. 1. – Полтава: ПОППО, 2015. – 93 с.

4. Біографічний досвід учительських династій: зв'язок поколінь : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 березня 2015 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. – Ч. 2. – Полтава : ПОІППО, 2015. – 114 с.

5. Біографічні документи в освіті: теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 квітня 2017 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2017. – 148 с.

6. Біографічно-комунікативні практики в освіті : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2016 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2016. – 178 с.

7. Біографія вчителя у біографії учня : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24 квітня 2018 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2018. – 256 с.

8. Видатні вчені України та відомі науковці Полтавщини : методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти Полтавської області / [упор. В. В. Зелюк, І. О. Кіптілій]. – Полтава : ПОІППО, 2018. – 88 с.

9. Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти»: 65 років успіху! : інформ. вид. до 65-ї річниці від дня створення / за заг. ред. М. О. Кириченка, В. В. Олійника, О. М. Отич ; уклад.: О. М. Отич, І. Г. Отамась. – Київ : ЮСТОН, 2018. – 84 с.

10. Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області: дати, події, постаті : з нагоди 75-ліття від часу заснування / [упоряд. Мороз Т. В., Федунівич-Швед О. Т.]. – Чернівці : Наші книги, 2015. – 287, [16] с.

11. Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940–2010 / В. В. Зелюк (голова ред. кол.). – Полтава : ПОІППО, 2010. – 576 с. : фотоіл. – До 70-річчя Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського.

12. Історія та сьогодення Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти: шлях довжиною у 75 років / Упр. освіти і науки Житомир. облдержадмін., Житомир. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; [редкол.: І. І. Якухно (голова) та ін.]. – Житомир : Полісся, 2014. – 217, [11] с.

13. Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського: постаті та роки: до 70-річчя від дня заснування / С. А. Болсун [та ін.] ; заг. ред. Л. В. Корецька ; Кіровоград. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. Василя Сухомлинського. – Кіровоград : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2009. – 158 с.

14. Книга педагогічної слави України. Полтавська область. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kps-ua.net/>

15. Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради. 70. – Історія та розвиток : учора, сьогодні, завтра / Запоріж. обл. ін-т післядиплом. освіти. – Запоріжжя : [б. в.], 2009. – 120 с.

16. Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради. Історія становлення та розвитку : колективна монографія / [В. В. Пашкова, А. І. Павленко, В. Я. Ястребова та ін.]; за ред. В. В. Пашкова, А. І. Павленка, В. Я. Ястребової. – Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2014. – 262 с.

17. Кот Н. 75 років від часу створення Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (1940) / Н. Кот // Календар знаменних і пам'ятних

дат Волині на 2015 рік / упр. культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волин. ДОУНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд. : Є. І. Ковальчук, А. А. По-нагайба. – Луцьк : Терези, 2014. – С. 46–49.

18. Лектори Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського : довідник [укладачі: Т. О. Бондар, Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2012. – 76 с.

19. Лист ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» від 22.04.2011 № 01-02 / 278.

20. Литвинюк Л. В. Біографія як тезаурус: до створення енциклопедичних статей про персоналії / Л. В. Литвинюк // Традиції та сучасні концепти енциклопедичної справи в Україні: колективна монографія / за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. – К. : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2018. – С. 105–116.

21. Матвієнко Павло Іванович : бібліографічний покажчик / автор-упорядник Н. І. Білик. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 56 с. : іл. (Сер. «Персоналії післядипломної педагогічної освіти Полтавщини» ; вип. 2).

22. Методичні рекомендації з підготовки та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії» – 2-ге вид. ; випр. і доп. / [ред. З. В. Резніченко]. – Полтава : ПОІППО, 2016. – 22 с.

23. Освітнє краєзнавство і формування лідерської компетентності в сучасній школі: дослідження біографій учителів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2014. – 332 с.

24. Освітнє краєзнавство і формування лідерської компетентності у сучасній школі [укладачі: Т. О. Бондар, Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2012. – 120 с.

25. Освітнє краєзнавство і формування лідерської компетентності у сучасній школі: дослідження біографій випускників : матеріали обласного науково-практичного семінару [ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2013. – 148 с.

26. Освітнє краєзнавство: біографічні дослідження [ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2016. – 362 с.

27. Охріменко Іван Володимирович : біобібліографічний покажчик / автор-упорядник Т. В. Водоласька. – Полтава : ПОІППО, 2007. – 48 с. : іл. (Сер. «Персоналії післядипломної педагогічної освіти Полтавщини» ; вип. 3).

28. Праця, що у творчість перейшла. Переможці обласного туру всеукраїнського конкурсу «Учитель року». 2004 – 2017 роки : збірник статей / [упорядники: М. В. Кирилюк, І. В. Дика]. – Полтава : ПОІППО, 2017. – 116 с.

29. Романчук Г. Д. 70 років Волинському інституту післядипломної педагогічної освіти / Г. Д. Романчук // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині 2010. – Луцьк, 2009.

30. Сергій Федорович Клепко : біобібліографічний покажчик / Міністерство освіти і науки України, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського; голов. ред. Л. В. Литвинюк; відп. ред. Т. О. Бондар; уклад. бібліогр. пок. : Т. Є. Куренкова, Л. А. Александрова; авт. вступ. ст. В. В. Зелюк, М. Д. Култаєва, В. М. Григор'єв, Л. В. Литвинюк. – Полтава : ПОІППО, 2013. – 121 с. – (Сер.: «Персоналії післядипломної педагогічної освіти Полтавщини» ; вип. 4).

31. Сергій Федорович Клепо : біобібліографічний покажчик / О. В. Халчанська (заг. ред.), Н. А. Бабенко (упоряд.), Л. А. Александрова (упоряд.). – Полтава : РВВ ПОІППО, 2003. – 32 с.

32. Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: історія, події, особи (до 75-річчя інституту) / [редкол.: О. Ф. Попик (голова) та ін.]. – Хмельницький : Зволейко Д. Г. [вид.], 2014. – 224, [24] с.

33. Шемет П. 37 видатних педагогів Полтавщини [Текст] / П. Шемет, В. Шулга, М. Пашко // Постметодика. – 1997. – № 2 (16). – С. 17–25.

Стаття надійшла 28.07.2019 р.

Liudmyla LYTVYNIUK, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Chair of Philosophy and Economics of Education, M. V. Ostrogradsky Poltava Regional Institute of In-Service Education (Poltava, Ukraine).

Biographical study in postgraduate pedagogical education.

The article is devoted to the actual problem of the dissemination of biographical knowledge in the Ukrainian society. The use of biographical science as an important scientific discipline for the formation of research and biographical competence of teachers, the implementation of biographical learning of teachers, the influence of the latter on the formation of a conscious and responsible attitude of applicants to their own biography and implementation of individual biographical projects based on reflexive analysis of personal biographical experience and life stories of people included in modern educational content.

The system of scientific and methodological work of postgraduate pedagogical education institutes in the field of biographical science and biographical learning of teachers is revealed, the tasks of developing «pedagogical biographical study» are defined. It covers the experience of the M. V. Ostrogradsky Poltava Regional Institute of In-Service Education on the representation of biographies of employees of the system of postgraduate pedagogical education and the implementation of biographical learning for teachers in innovative projects «Formation of leadership competency in school by means of biographical research in the context of educational regional studies» and the conclusion of the regional encyclopedia «Poltavika».

The conclusion is made about the importance of biographical research and methodological developments on the compilation of encyclopedic biographical articles, biographical reference books and bio-bibliographic indexes for the introduction of biographical learning in the educational process of institutions of general secondary education on the basis of integrative understanding of biographies of biographical experience.

Key words: biography, biographical learning, postgraduate pedagogical education, biographical study, pedagogical biographical study, biographical science.